

Afasiförbundets yttrande till betänkandet

Samordning, ansvar och kommunikation - vägen till ökad kvalitet i utbildning för vissa funktionsnedsättningar, SOU 2016:46

Om Afasiförbundet

Afasiförbundet organiserar barn, unga och vuxna med afasi eller språkstörning och deras anhöriga. Språkstörning är en medfödd funktionsnedsättning som påverkar talet, språkförståelsen eller användningen av språket.

En person med afasi har varierande svårigheter med att tala, förstå tal, läsa och eller skriva.

Talknuten är vår verksamhet för barn, ungdomar och vuxna med språkstörning och deras anhöriga.

Sammanfattning

Afasiförbundet är positiva till utredningens förslag att inrätta regionala så kallade nav med samordnare och personal med specifik kompetens om grav språkstörning.

Afasiförbundet instämmer med utredningens förslag att Hällsboskolan ska avvecklas succesivt. Stödet till individintegrerade elever behöver stärkas och det föreslås ske genom en omprioritering av statens resurser. Eleverna ska få sin rätt till utbildning tillgodosedd nära hemmet. Det kan bli möjligt med uppbyggnad av naven, SAK-miljöer och satsningar på kompetensuppbyggnad. I takt med avvecklingen ska det vara navens uppgift att se till att lokala och regionala SAK-miljöer etableras i tillräcklig omfattning. De medlen som frigörs ska omfördelas till kommunala och fristående verksamheter via SKÅ-bidraget.

Det här är en långsam process. Vi känner en oro för finansieringen och att många elever med språkstörning ändå inte får rätt stöd under skoltiden. Mer kunskap och utbildning om hos pedagoger, elevhälsa och annan personal anger utredningen som en viktig och central åtgärd. Även rektorer och skolhuvudmän behöver utbildning för att inse vikten av satsning på kompetens.

Inledande synpunkter

Afasiförbundet konstaterar att det är en gedigen och mycket välkommen utredning. Det är särskilt viktigt att utredaren har lyft fram de samhällsekonomiska vinster som finns att göra genom att ge elever med

grav språkstörning rätt stöd i skolan. I forsknings- och kunskapsöversikten konstateras att det är språkliga förmågan som är avgörande för att inhämta de kunskaper och färdigheter som läroplanen beskriver. Därför är det långvariga insatser och anpassningar som är nödvändiga för eleverna.

Utredningen beskriver hur skolsituationen för elever med grav språkstörning ser ut. Afasiförbundet/Talknuten kan väl bekräfta att bilden som utredare ger stämmer genom föräldrakontakter vi har och har haft genom åren. Det är synpunkter som vi har framfört i det intressepolitiska arbetet sedan arbetet med språkstörning började i Talknuten på 1990-talet.

Att utredningen har fokus på grav språkstörning anser vi vara en begränsning. Gruppen med behov av särskilt språkligt stöd är mycket större än just gruppen med grav språkstörning. (0,7 % i Sverige). Forskningsöversikten konstaterar att även förskolebarn med lättare språkliga svårigheter presterar under den förväntade nivån i skolan. Läs- och skrivförmåga och komplex språkförståelse har stor betydelse för skolprestationen. Det krävs individuell anpassning av skolans insatser med anledning av den stora spridningen i förmåga hos elever med språkstörning.

11.2 Definition av begreppet grav språkstörning

Definitionen av begreppet grav språkstörning är avsedd att användas i skolsammanhang medan generell språkstörning är en medicinsk diagnos. Utredningen tar upp att diagnosen generell språkstörning används olika vid landets logopedmottagningar. Samt att någon gradering av svårigheterna inte brukar inte göras i själva diagnossättningen.

Föräldrar känner sig utsatta av att logopedier bedömer och förstår språkstörning olika. Att det finns olika åsikter och kulturer kring diagnoserna. Det kan finnas en rädsla att barnet ska diagnostiseras fel och kanske placeras i särskola. Arbetet med framtagandet av Nationella riktlinjer för diagnosticering för språkstörning pågår. Förhoppningsvis kan det göra att bedömningen blir mer likvärdig.

Definitionen är komplex och bygger på sju kriterier, varav en är att språkstörningen ska vara primär. En farhåga är att bedömningen om en elev har grav språkstörning och därmed rätt till så kallad SAK- miljö (Särskilt anpassade kommunikativa miljöer) kan bli godtycklig. En elev har rätt till stöd i skolan utifrån sin funktionsnedsättning oavsett primär eller sekundär svårighet.

11.5 Storleken på gruppen elever med grav språkstörning

Utredningen bedömer att andelen elever med grav språkstörning i Sverige ligger på cirka 0,7 %. Undersökningen bygger på en totalundersökning av andel elever med grav språkstörning i skolor och fem landstings logopedmottagningars bedömningar av elever med diagnosen generell språkstörning.

Vi är inte säkra på att logopedmottagningarna har tagit med det kriteriet för grav språkstörning som handlar om språkstörningens påverkan på skolarbetet i sina svar. Vi misstänker därför att siffran är låg och att det finns ett mörkertal.

13.2 Stöd från elevhälsa, studie- och yrkesvägledare och logoped

En grundlig genomgång av och exempel på lyckat elevarbete där logopeder ingår har gjorts. Vi instämmer med utredningens förslag att logoped ska vara obligatoriskt i elevhälsoteamet och att det ska finnas ett samarbete mellan logoped och specialpedagog. Logopeden ska även kunna utbilda arbetslag. Det finns ett glapp mellan logopedens utredning och hur det omsätts i det pedagogiska arbetet. En logoped i elevhälsoteamet ger ökat stöd till elever med språkstörning och kan även gynna andra elever som har behov av logoped. En förutsättning är dock att det utgår statsbidrag även för logoped.

16 Hög kompetens och professionalism hos lärare och annan skolpersonal

16.3 Fortbildningsinsatser inom grav språkstörning

I satsningar på specialpedagogik bör det tydligt ingå satsningar på speciallärare med specialisering mot bland annat grav språkstörning. Specialiseringar ska ske inom Lärarlyftet. Det är en viktig signal från utredningen, förutsatt att det finns ekonomiska resurser till satsningarna. Det finns ett ständigt behov av utbildningsinsatser. Personal slutar och det kommer nya som inte kan språkstörning.

Utredningen konstaterar att även några fåtal timmars föreläsning och seminarier för att utbilda lärare om elever med språkstörnings situation, gör skillnad. Alltså bör man redan på lärarutbildningen skapa beredskap att förstå och få verktyg för att undervisa elever med språkstörning. Skolans kompetens om språkstörning är idag skrämmande låg. Alla blivande lärare ska ha högre kompetens för att undervisa elever med funktionsnedsättningar som påverkar språklig utveckling och förmåga. Det behövs höga krav på att lärarna ska anpassa undervisningen och att rektorerna ska följa upp att så sker. Även rektorer och skolhuvudmän behöver utbildning för att inse vikten av satsning på kompetens.

Utbildning för resurspersonal

Resurspersonal som arbetar i klassrummet tillsammans med läraren behöver kompetens att stötta elever med funktionsnedsättningar som påverkar språklig förmåga i skolan. Idag anställs personal som extra resurs/assistent utan att ha kompetens om språkstörning. Då är det ren tur om personen kan tillgängliggöra kunskap för eleven.

Det är en viktig signal att begreppet språkstörningstolk används två gånger i utredningen. Det blir tyngd i begreppet och förståelse för att det krävs specifik kompetens om språkstörning för den resursperson som ska arbeta med en elev med grav språkstörning.

18.2 Utredningens förslag om regionala nav

- en regional samordnare för elever med dövhet, hörselnedsättning och grav språkstörning
- kansli med personal med specifik kompetens för respektive målgrupp
- ska kartlägga skolsituationen för eleven
- kartlägga vilka utbildningsalternativ som finns inom regionen
- samordna insatser för ökad måluppfyllelse
- verka för att SAK-miljöer etableras
- ett av de regionala naven ska förstärkas med två informatörsinsatser
- syftet med naven är att öka samverkan av stöd mellan stat, landsting, kommun.

Afasiförbundet välkomnar förslaget om regionala nav med samordnare och personal med specifik kompetens. Det gynnar elever som finns i de delar av landet som idag inte har språkspår, språkklasser eller liknande. Stödet ska riktas direkt till elev och undervisande lärare istället för som nu när stödet via SPSM ges på gruppnivå. Elever med grav språkstörning ska få sin utbildning individanpassat i en skola nära sitt hem. Stödet blir mer likvärdigt över landet. Naven blir ett steg i rätt riktning för att samordningen ska fungera för elever med grav språkstörning.

För att naven ska få kännedom om en elev med grav språkstörning måste föräldrar ge sitt samtycke till logopedmottagningen. Det är viktigt att logopederna får information om naven så att de kan fråga föräldrar om att lämna sitt samtycke till att det regionala navet tar del av utredningen. Vi vill poängtera att även föräldrar måste ha möjlighet att kontakta naven när stödet i skolan inte funderar.

Utredningen föreslår att varje elev ska få en namngiven kontaktperson genom navet. Personen ska följa eleven genom hela skoltiden. Det måste vara en person med en bred kompetens om språkstörning. Samt att det finns dokumentation för överlämning om kontaktpersonen slutar.

19 Förändrad roll för SPSM

Utredningen föreslår att i Specialpedagogiska skolmyndighetens (SPSM) instruktion tydliggörs att myndigheten aktivt ska verka för att alla barn, elever och vuxenstuderande med funktionsnedsättning får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö. Afasiförbundet välkomnar förslaget att SPSM ska ha en mer aktiv roll och inte som idag invänta att skolan tar kontakt för specialpedagogiskt stöd.

Utredningen bedömer att SPSM:s råd- och stödverksamhet behöver kompletteras med spetskompetens och delvis nya kompetenser. SPSM föreslås få uppdraget att bygga upp kompetensen i naven men vi känner samtidigt oro eftersom utredningen menar att SPSM behöver mer spetskompetens. Resurscenter Tal o Språk har kompetens som inte finns ute i myndighetens råd och stödorganisationer. Naven borde kunna vända sig till Resurscentret samtidigt som råd- och stödverksamheternas kompetens byggs upp.

20.2 SAK-miljöer

Afasiförbundet är positiva till utredningens förslag att skolhuvudmännen inom sin organisation får utforma särskilt anpassade kommunikativa miljöer, SAK-miljöer, för bland annat elever med grav språkstörning. Frågan om målgruppsstillhörighet ska prövas av elevens hemkommun.

Verksamheten vid en lokal SAK-miljö ska finansieras i första hand genom medlen för den reguljära skolverksamheten. Därutöver kan en huvudman ansöka om SKÅ-bidrag. Vi känner ändå en oro inför finansiering och att skolhuvudmännen inte prioriterar att skapa SAK-miljöer. Idag är det fortfarande svårt att få en språkstörningstolk (assistent) till en elev med grav språkstörning.

20.4 Successiv avveckling av Hällsboskolan.

De flesta föräldrar vill inte skicka sina barn på internat långt bort. Hällsboskolan i Stockholm och i Umeå har till största delen elever från närområdet.

Afasiförbundet instämmer med utredningens förslag att Hällsboskolan ska avvecklas succesivt. De elever som påbörjat sin utbildning före 1 juli 2018 ska ha rätt att slutföra utbildningen inom specialskolan. Stödet till individintegrerade elever behöver stärkas och det föreslås ske genom en omprioritering av statens resurser. Eleverna ska få sin rätt till utbildning tillgodosedd nära hemmet. Det kan bli möjlig med uppbyggnad av naven, SAK-miljöer och satsningar på kompetensuppbyggnad. I takt med avvecklingen ska det vara navens uppgift att se till att lokala och regionala SAK-miljöer etableras i tillräcklig omfattning. De medlen som frigörs ska omfördelas till kommunala och fristående verksamheter via SKÅ-bidraget.

Det här är en långsam process. Vi känner en oro för finansieringen och att många elever ändå inte får rätt stöd under sin skoltid. Det är mycket viktigt att den specialkunskap och erfarenhet av att tillgängliggöra kunskap som finns inom Hällsboskolan tas tillvara och sprids till andra skolor.

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska staterna säkerställa att elever med funktionsnedsättning får, på lika villkor som andra, en inkluderande utbildning med kvalitet på sina hemorter. Ändamålsenliga individanpassade stödåtgärder ska erbjudas. Det stärker förslaget att Hällsboskolan ska avvecklas till förmån för lokalt och regionalt stöd.

20.5 Riksgymnasium för elever med grav språkstörning.

20.5.4 Se över det statliga avtalet

Afasiförbundet och Talknuten har under flera år i möten och skrivelser påtalat behovet av ett Riksgymnasium för elever med grav språkstörning (RGS) eftersom elever med grav språkstörning har andra behov av inlärningsmetoder än elever med hörselnedsättning. Vi välkomna därför förslaget och att Örebro får ett formellt uppdrag att i sin gymnasieskola anordna utbildningen. Vi välkomnar även förslaget att statens avtal med Örebro kommun bör ses över.

I slutbetänkandet Likvärdig utbildning – riksrekryterande gymnasial utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning (april 2012) fann utredningen ett fortsatt behov av riksrekryterande gymnasial utbildning. Utredningen lämnade förslag att ta bort bestämmelsen om förlängd utbildningstid vid RGD/RGH. Vi menar att man inte ska ta bort möjligheten till förlängd utbildningstid vid ett RGS. Eleverna behöver mer tid med rätt undervisning. Läraren måste tala långsammare, upprepa fler gånger, följa upp och se om eleverna förstått och om inte tillgängliggöra den kunskap eleven inte fått till sig. Det behövs utrymme för det. Gymnasieskolan är präglad av hårt arbete, egenanalys och mycket läsning av komplicerad text. Det går inte att ha tidspress för elever med funktionsnedsättningar som påverkar språket.

21 SKÅ statsbidrag för kvalitetshöjande åtgärder

21.2 Att säkra regional kompetens

Bra med förslaget om ändring i förordning om statsbidrag, för att användas till att upprätthålla regional kompetens, merkostnader för kunskapsspridande och kollegialt lärande. Det gynnar även de elever med språkstörning som inte är definierad grav.

21.4 Utökad SKÅ-bidrag

Medel som frigörs när Hällsboskolan successivt avvecklas ska, förutom att delfinansiera naven, omfördelas till SAK-miljöer samt övriga insatser för individintegrerade elever med grav språkstörning. Det ska ske genom statsbidrag för kvalitetshöjande åtgärder för elever med funktionsnedsättning, SKÅ-bidrag. Vi ser positivt på förslaget och menar att det måste bli känt hos skolhuvudmännen så att de kan söka bidrag för att exempelvis finansiera språkstörningstolk för elever med grav språkstörning.

27.4 Behov av och förslag på ny forskning om grav språkstörning

Forskarna pekar på att det krävs samarbete mellan professioner för att skapa goda möjligheter för elever med grav språkstörning att utvecklas i skolsituationen. Vi vill tillägga att det krävs samarbete mellan professionen redan i utredningsstadiet om man misstänker grav språkstörning, att barnen utreds av ett team liknande det som finns vid Resurscenter Tal o Språk, där ingår psykolog, talpedagog, logoped, arbetsterapeut och speciallärare. Utredningen måste leda till rätt stöd för eleverna. Uteblivet stöd i skolan ökar riskerna för psykisk ohälsa och sämre social anpassning enligt den forsknings- och kunskapssammanställning som har gjorts på utredningens uppdrag. Forskarna pekar på flera viktiga områden för ny forskning. Vi vill lyfta att det saknas forskning på om det är skillnad på pojkars och flickors språkstörning. Det är fler pojkar som diagnosticeras men vi misstänker att det finns ett stort mörkertal bland flickor.

Stockholm den 22 november 2016

Med vänlig hälsning

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Lars Berge-Kleber', written in a cursive style.

Lars Berge-Kleber, Ordförande, Afasiförbundet
e-post: lars.berge-kleber@gmail.com
telefon:070-312 74 54